

EREDMÉNYEK, GONDOK, FELADATOK

A DECEMBERI KÖNYVTAROS-ÉRTEKEZLET TANULSÁGAI

»Nagy változások és nagy eredmények esztendeje volt ez« — így összegezte Berza László, a Népművelési Minisztérium tömegkönyvtári osztályának vezetője az 1954. év számadását a megyei, járási és városi könyvtárosok országos értekezletén. Valóban, aki évek óta figyeli a népkönyvtárügy fejlődését, résztvevett értekezletein, a tanácskozásban sok új szint, új vonást fedezhetett fel, melyek maguk is az eredményekről tanúskodnak. Először is az új arcok: A nyáron kiadott képzettségi rendelet hatására az alkalmatlan könyvtárosok egy részét kicserélték, de még jelentősebb, hogy elsőízben kerültek az egyetemet, vagy a főiskolát végzett könyvtárosok nagyobb számban a vidéki könyvtárhálózatba. A régi könyvtárosok hozzászólásaiban is megnövekedett felelősségtudat nyilvánult meg, kevesebb volt a panasz, mint régen, több az alkotó előretékiítés. Egymás után álltak fel szólásra olyan »régik« könyvtárosok, mint Kerekes András Kaposvárról és a miskolci Szőnyi László, akik csak a jövőről beszéltek és terveiket ismertették. Másodszor: úgy tűnt fel, hogy az év határák is volt, egy hosszú út lezárása. Az út kezdete a felszabadulás utáni évekbe nyúlik vissza, a végét pedig a 3800 népkönyvtár megszervezése jelenti. »Hősi korszak«-nak nevezte az előadó, melyet az elkövetett hibáknál sokkal inkább jellemez az a tény, hogy az évszázadokom keresztül sötétségben tartott falvakba a villannyal együtt — sokszor azt megelőzve — hatolt be a könyv: Petőfi és Molière, Móricz és Tolsztoj szellemének fénye. »A párt mutatta meg az utat« — mi minden van e mögött? Az, hogy a könyvtárügyünk útja mindig a párt által kijelölt döntő területek irányába vezetett. Az, hogy például a felszabadulás utáni időszak legsürgősebb teendője az üzemek könyvellátása volt. 1947-től tehát megkezdődött a szakszervezeti könyvtárhálózat kiépítése. Nemsokára a falu megerősítése volt a legfontosabb feladat: 1949-től az állam kezdi szervezni a népkönyvtárakat és 1951-ben már a 2000. könyvtárat avatják József Attila halálának földjén, Balatonszárszón. Ugyanebben az évben megszervezzük a városok könyvtárait, 1951-től erőteljesebb a tudományos könyvtárak fejlesztése is. 1952 a távlatok kijelölésének esztendeje; a minisztertanácsi határozat bizonyoságtétel könyvtárügyünk egysége mellett, az egymást segítő és kiegészítő hálózatok kiépítésének alapokmánya az akkori hely-

zetismeret alapján. 1953 és 1954 a meg erősödés, a módszertani munka nagyarányú kibontakozásának éve. És ma, népkönyvtárügyünk öt éves fordulóján, csak az állami hálózatban 19 megyei, 85 járási, 18 városi és 3800-nál több falusi könyvtárunk van 2,465.000 könyvvel, 615.700 olvasóval (Budapest nélkül). Merre vezet az út tovább?

1.

A városokban működnek a megyei, a városi könyvtárak és a járási könyvtárak legnagyobb része. A városokban levő könyvtárak hálózata így teljesen kiépült. Ma mind az 59 városunkban van könyvtár egymillió kötet könyvvel (Budapestet nem számítva). Az olvasók száma több mint százezer, csaknem kétszerannyi, mint 1951-ben. Ezenletes fejlődés mutatkozik a könyvtármunkában, különösen a megyei könyvtárakban. Megszilárdult a munkaszervezetik, az egyes munkakörök tervszerű felosztása, a helyettesítések kérdése is megoldható, mert a megyei könyvtárakban általában 8—13 könyvtáros dolgozik már. A városi könyvtárakban azonban csak 1—2, a járásiakban általában 3 dolgozó van, többek között ez is az oka gyengébb munkájuknak. A városokban az utóbbi időben erősen javult a könyvpropaganda és az olvasókkal való foglalkozás minősége. Az irodalmi propaganda új formái (fejtorók, szavalóversenyek) az olvasók figyelmét új területek felé fordítják, például az ismeretterjesztő művek olvasása felé. Ezzel egyben a könyvtárakat is valósággal rákényszerítik az igényesebb munkára, a katalógusok készítésére, az állomány jobb feltárására. A színvonalas irodalmi estek és a nagyobb kiállítások sikere újabb bizakodással tölt el: növekedtek az olvasók igényei a könyvtárakkal szemben. A miskolci megyei könyvtár híres irodalmi rendezvényei után már majdnem minden városban terveznek hasonlókat: Békéscsabán »Fűbe fába orvosság« címen orvosi előadás volt, Székesfehérvár a megye irodalmi hagyományait ápolja az előadásokkal, Kaposvárott »irodalmi szerdákat« szerveznek és az előadásokat a fiókkönyvtárakban is megisméltik. A pécsi megyei könyvtár tudományos jellegű könyvheti kiállításával óriási sikert aratott városában. Ezek a tények arra figyelmeztetnek, hogy a könyvtáraknak milyen új kötelességeik vannak a város lakosságával

front-politika új szervezeteiben ott találjuk a könyvtárosokat. Helyes, hogy a könyvtárosok előbb kapcsolódtak ebbe a munkába, mielőtt felülről »módszertani« útmutatást kaptak volna. »Fogadják be a gazdaköröket a könyvtárak« — mondták az értekezleten az elsők a többieknek és egymásután számoltak be arról, hogy fiókokat létesítenek az olvasókörökben, könyvet adnak a gazdakörökbe. Edelőnyben például már a könyvtárban működik a gazdakör. Seszták András orosházi könyvtáros arra figyelmeztetett, hogy ne a könyvtárosok szervezzék az olvasóköröket, náluk megvárják, amíg a nép kéri a könyveket az olvasókörökbe, így jobban megbecsüljük a támogatást. Eddig már 6 olvasókörből jöttek hozzájuk könyvért. De a könyvtárosnak figyelnie kell a segítség lehetőségére, nem szabad annak megtörténnie, hogy a könyvtár elmaradjon az eseményektől.

Jövőre minden működő falusi könyvtár könyvtárosa kap kisebb, évi 480 vagy 640 Ft tiszteletdíjat, ez segíteni fog a könyvtármunkán. De az anyagi ellátottság terén még igen komoly tennivalók maradtak. Bármennyire is furcsán hangzik, a falusi könyvtármunka egyik alapfeltétele a szekrénykérdés megoldása, ez az alapja a könyvvállomány védelmének is. Az elmúlt évben 110 szekrényt kaptak a népkönyvtárak, de tízszerannyi sem lett volna sok. A helyi segítség útja a járható, ezt a felszabadulási verseny bebizonyította, a tanácsok legkomolyabb támogatását a bútorzat kiegészítésével adták. Az adóprémiumok felhasználása, a kölcsönkörszemesedés, a jutalmak kulturális célokra fordítása a jövőben is jelentős erőforrása lesz a népkönyvtárak ellátásának.

Vannak olyan falusi könyvtáraink is, az ú. n. önálló községi könyvtárak, amelyekben főhivatású könyvtáros dolgozik (126 községben). Munkájukkal nem mindenütt lehetünk megelégedve, pedig náluk jók a munkafeltételek. Többet kell segíteniök a többi falusi könyvtáron. Megvan a lehetőségük arra, hogy a szomszédos községek népkönyvtárainak módszertani segítői legyenek.

3.

A könyvvállomány nagyságára, valamint összetételére panaszkodni valóságos közhely már. Valóban könyvtáraink állománya nagyság és összetétel tekintetében elmarad a követelményektől. Azonban helytelen lenne minden hibát a könyvkiadás és az állományösszetétel arányának helytelen megállapításában keresni. Az például, hogy a nyirvasvári népkönyvtárba 30 kötet »Rákosi per« került, fő-

leg a lelkiismeretlen könyvelosztás, a rossz könyvtárosi munka következménye, mert talán ugyanakkor a járás más könyvtáraiban hiányzik ez a mű. Apolitikus jelenség, hogy egyes könyvtárakban újabban nem vásárolnak politikai műveket; holott a megjelenő politikai művek folyamatos beszerzése nélkül nem végezhet jó politikai munkát egy könyvtár sem. Az állomány aránytalanságait ezzel még nem lehet eltüntetni, különösen nem egy év alatt.

Az állomány bővítésének egyik kézenfekvő módja az alaposabb feltárásmunka. Hiszen a megyei, sőt egyes járási könyvtárakban 10.000 számra hever olyan értékes könyvanyag ömlesztett állapotban, amelyet tulajdonképpen a feldolgozás hiánya temetett el méltatlanul. De a rendezett állomány feltárása sem történt meg, ez az egyik oka, hogy az ismeretterjesztő anyag alig van kihasználva, a kölcsönzés a klasszikusokra korlátozódik. Az olvasó érdeklődése gyakran azért forog egy szűk körben, mivel egy-két bátortalan kísérlet után, melyben a könyvtáros nem támogatta, vagy rosszul támogatta, elveszti a bizalmát és visszatér a klasszikusokhoz. A könyvtárak teljes katalógushálózatának kiépítése csak 1954-ben indult meg. Eredményei már meg is látszanak: A feldolgozásban elől járó könyvtárak (pl. Miskolc) a könyvtári munka minden területén az élre kerültek. A feldolgozást központilag is határozottan támogatják: Az Országos Széchényi Könyvtár feldolgozó csoportja a helyszínen segít, a volt Népkönyvtári Központ adrématáránaik kijavítására — amelyre »A Könyvtáros« felhívta a figyelmet — sor kerül és minden könyvtár, remélhetőleg az üzemi könyvtárak is, felhasználhatják levonatait katalógusaik elkészítésében.

Az elmondottakban a könyvvállomány gyarapításának közvetett módjaira utaltunk. Azonban helytelen lenne megelégednünk arról, hogy az állománygyarapítás ütemét továbbra is elsősorban a költségvetési keret nagysága határozza meg. A könyvtárak szükségletét pedig nem fejezi a jelenleg rendelkezésre álló költségvetési összeg, különösen a falusi könyvtáraknak számít pénz elégtelen.

A könyvvállomány ismeretét és a helyes állománygyarapítást szolgálja a csoportos leltárak elkészítése és a »Mintakatalógus« is. A csoportos leltár jelentőségét mutatja, hogy a verseny során már több könyvtár elkészítette — holott a »Tömegkönyvtárak kezelési szabályzata« csak az ösztől teszi kötelezővé.

A Könyvtárellátóra nem hangzott el komolyabb panasz. Remélhetőleg tovább javul majd munkája, nemcsak rendelések lebonyolítása, hanem a tartalmi ellenör-

zés, segítség terén is. Erre különösen az újabb üzemi könyvtárak tömegének bekapcsolása miatt van szükség.

4.

Minden szervezet erejét képviselőinek, dolgozóinak tudása és ügyszeretete adja meg. Ha ebből a szempontból nézzük az állami hálózatot, szembetűnő a fejlődés. Sok az új könyvtáros, ezek általános műveltsége magasabb, nagyobb a lehetősége annak is, hogy az előírt szakmai követelményeknek jobban meg tudnak felelni. A szakképzés terén az 1954. év az átszervezések éve volt, megszűntek a bentlakásos tanfolyamok, a főiskolai képzés is kis területre szorult össze. Kísérletképpen 4 megyei és 1 járási könyvtárban párhuzamos gyakorlati tanfolyamok működtek, ez az oktatási forma várakozáson felül bevált. 205 könyvtáros kapott szakmai alapképzést így. Más könyvtárak házi tanfolyamokat rendeztek, a miskolciak a megyei könyvtárosaiknak a kötelező minimumvizsgára való felkészülését segítették ezen a módon. Tudományos könyvtáraink pedig a megyei könyvtárak feldolgozó i részére tartottak többnyire gyakorlati oktatást. Azonban ezzel még nincs rendezve a könyvtárosok képzésének ügye. *A jövő év feladata és a Népművelési Minisztérium szilárd elhatározása, hogy 1955-ben mind alap-, mind közép- és felsőfokon megoldja a könyvtárosok intézményes szakmai képzését.* A képzésben a magánitanuláson alapuló képzési formák felé van eltolódás. Ezt ma már megfelelő szakirodalom segítheti. Sajnos, épp a szakirodalom állandó és elmélyült tanulmányozása terén igen nagy közömbösség tapasztalható. Az állami könyvtárak »hivatából« megkapták ugyan, de gyakran a polcon hevertetik a megjelent szakanyagot, az üzemi könyvtárak nagy része a szakirodalmat be sem szerezte. Ebben a magatartásban az indokolatlan önelégültség nyilvánul meg, pedig Lipták Pál Kossuth-díjas könyvtáros szerint is a növekvő feladatok előbb-utóbb a saját kárán kényszerítenek rá minden könyvtárost a módszertani útmutatók és más szakanyagok használatára.

De a szakképzettség sem elegendő a hivatástudat nélkül. Több könyvtáros hangzottatta, hogy sem az érettségi, sem a szakmai képzettség nem elég, ha nem egészíti ki ügyszeretet, munkakészség. Nem lehetünk például elégedettek az új könyvtárvezetők fejlődésével, még nem ismerjük eléggé munkájuk részleteit. Pedig a hivatásszeretet nélkül nincs sikeres munka a tömegek között. Helyesen mondta a nagykállói járási könyvtáros: »Legyen méltó értelmében és embersé-

gében is a könyvtáros azoknak az értékeknek a szolgálatára, melyre hivatása kötelezi.«

5.

A tanácsok rendszerében működnek állami könyvtáraink. A tanácsok képviselői először vettek részt ilyen nagy számban a könyvtárosok összejövetelén. A tanácsok tulajdonképpen csak ezzel, most lettek igazán a könyvtárak gazdái és amikor a könyvtárosok a tanácsokra panaszkodnak, ne feledkezzenek meg arról, hogy a tanácsok még a könyvtáraknál is fiatalabbak. Ne feledkezzenek meg arról sem, hogy a tanácsok segítségével egyenes arányban áll azzal a segítséggel, amelyet ők kapnak a könyvtáraktól. A könyvtárak közelebb kerültek a tanácsokhoz azáltal, hogy a Könyvtári Főosztály megyei képviselőként külön könyvtári előadókat kaptak a megyei tanácsok népművelési osztályai. Azokban a járásokban pedig, ahol nincs járási könyvtár, a járási népművelési csoportban is könyvtárügyi előadó működik. »Kölcsönözzenek-e a járási előadók?« — vetette fel néhány járási könyvtáros. Ebből a kérdésből egyes könyvtárak sértődöttsége tükröződik, féltük önállóságukat, ezért szántak ilyen szerepet a könyvtári előadóknak. Holott elsősorban a könyvtáraknak nyújtott segítséget kell az előadók működésében látni: A tanács most már belülről, szakemberekkel segíti a könyvtárakat, terhetek vesz le róluk. A több mint száz könyvtáros-tanács tag jelenléte a tanácsokban bizonyára még jobban megjavítja a könyvtárak és a tanácsok kapcsolatát.

6.

Új vonása volt a könyvtárosok magatartásának az is, hogy a könyvtárügy egészét nézték, más könyvtárak munkájáért is felelősséget mutattak: A szakszervezeti könyvtárak munkájával való törődés jellemző majd minden felszólalóra. A pártfőgő munkáról beszéltek, a mezőgazdasági üzemek könyvtárainak felülvizsgálatáról és megerősítéséről, a tatabányai megyei könyvtár vezetője pedig ismertette a központi bányászkönyvtár felállításához adott segítségüket, terveiket. Az új szakszervezeti könyvtárhálózat kialakításában a legnagyobb jelentőségű a sok kis könyvtár összehívása, szilárdabb könyvtárszervezet kialakítása. Az építőipari területi könyvtárak megszervezése egyik eredménye már ennek a fejlődésnek. A teljes egész kialakításának az üzemen belül is vannak azonban akadályai: A különböző tulajdonjogi (szakszervezeti, vállalati)

könyvtárak összevonása ellenkezésbe ütközik. Pedig a mostani helyzet nem maradhat sokáig, az üzemben belüli könyvtárak elszigeteltsége egészségtelen tünet. Az üzemben belül is mindenekelőtt az olvasó a fontos, ezt a tényt nem lehet tulajdonjogi aggályokkal eltakarni. Az olvasó elsősorban nagyobb figyelmet, jobb könyvtári szolgálatot kíván, nem törődve a szervezeti kérdésekkel.

Az állami hálózat könyvtárosai szívesen támogatják az üzemi könyvtárakat. Segíteni azonban csak úgy lehet, ha a segítséget óhajtják is. A szakszervezetek vezetőségének erőlyesebben kell fellépnie olyan esetekben, amikor az egyes könyvtárak nem veszik igénybe, vagy visszautasítják a felajánlott támogatást, erre éppen a megyei könyvtárak tanfolyamain volt példa. A SZOT 1954-ben komoly erőfeszítést fejtett ki könyvtárai megerősítése érdekében. Az egyik ilyen lépés az üzemi könyvtárosok fizetésének rendezése, a másik a könyvtárak helyzetének alaposabb megismerése, felmérése. Eredménye már megnyilatkozik azokban az elgondolásokban, amelyek részben »A Könyvtáros« hasábjain (Horváth István: Magasabb színvonalú munkát a szakszervezeti könyvtárakban!), részben a különböző tárgyalások során napvilágot láttak. Az intézkedések azonban még mindig késnek, s ez főleg olyan kérdésekben hátrányos, amelyek régóta tisztázottak. Főleg a könyvvédelmi rendelkezésekre gondolunk, az üzemekből eltávozó dolgozók tartozásainak elszámoltatására. Ez eddig a könyvtárosok egyéni ügyességén múlt. Egyesek tagadhatatlanul ügyesen megoldották, máshol azonban ma is napról napra pusztul a népvagyon. Ugyancsak hiányzik az üzemi könyvtárosok képzettségi minimumát meghatározó rendelkezés is. Ezen a téren megengedhetetlenül lassú a fejlődés. Önmagától pedig nem megy, ezt bizonyítja a közömbösség, mellyel az üzemi könyvtárosok nagy része mindenfajta könyvtári szakirodalom megszerzését és tanulmányozását mellözi. Ezeknek a hanyag könyvtárosoknak kedvez az a tény is, hogy a november derekán megjelent »Tömegkönyvtárak kezelési szabályzatát« még ma sem léptette életbe a SZOT.

7.

Aránylag sokat foglalkoztak a könyvtárosok a verseny során felvetődött módszerekkel. Olyan módszerekről hallottunk,

amelyet azelőtt csak a külföldi szakirodalomban lehetett olvasni. A könyvkézbésítésre gondolunk és — hogy csak egy példát említsünk —: A dorkópusztai (Borsod) könyvtáros a postahivatalban csinált kis letéti állomást, innen mindenhova eljut a könyv. A Felszabadulási Verseny olyan komoly rúgója volt az elmúlt évi munkának, amely elfeledteti a verseny kezdete előtti vitákat. A kis könyvtárak dolgozóinak lelkesedését igazolták az eredmények, ők indították el valójában a versenyt és azóta is a népkönyvtárosok a verseny motorjai. Mi a siker titka? Elsősorban az, hogy a könyvtármunka egészére kiterjed és az 1951-es versenytől eltérően a minőséget jobban értékeli. És kiterjed a munkatervi feladatok jó vagy jobb elvégzésére is. A másik titok az, hogy a versenyt nem ürlapokra alapozták, hanem a könyvtárosok ötletességére, alkotó kezdeményezésére. Április negyedikén be fog bizonyosodni, hogy a verseny sokkal előbbre vitte a munkát. A következő év feladata, hogy az egészséges versenyszellemet a mindennapok munkamódszerévé tegye s a könyvtárak egy pillanatra se álljanak meg. Már van ilyen kezdeményezés: A megyei versenyhíradók a verseny befejezése után is megmaradnak, a megyei könyvtárak állandó módszertani értesítőivé alakulnak át.

8.

Az 1955-ös év munkáját az elért eredmények további megszilárdítása és az új feladatokra való előkészületek jellemzik, nemcsak a Népművelési Minisztérium könyvtárhálózatában, hanem az egész magyar könyvtárügyben: A magyar könyvtárak második ötéves tervét készíttik elő, készül a könyvtári alaptörvény, hogy csak a legfontosabbakat említsük. A helyzet alaposabb megismerése alapja az előrelátó tervezésnek, erre minden területen megvan a lehetőség. A könyvtárügy egészében való gondolkodás, az egész magyar könyvtárügyért érzett felelősség pedig már nemcsak a vezetőszerveket: a Népművelési Minisztérium, a Könyvtárügyi Tanács, az Akadémia Könyvtári Főbizottsága munkájára jellemző, hanem a december 14—15-i értekezleten részt vett könyvtárosok magatartására is. És mert rajtuk, a könyvtárosokon áll vagy bukik a végrehajtás, ez a magatartás a legszebb remény a jövőre vonatkozóan.